

ВИДАТНІ НІЖИНЦІ

Іполит Дмитрович КОВАЛЕВСЬКИЙ (1895-?)

Від упорядників

Досить часто в публікаціях радянського часу, згадуючи про революційні події 1917–1919 років у Ніжині, говорили про першого керівника пробільшовицького військово-революційного комітету в місті С.В. Сівкова. Згодом було, навіть, його ім'ям названо одну з міських вулиць. Але гербелівська “студенческа жженка” у стінах закладів Ніжинської вищої школи – від гімназії вищих наук до історико-філологічного інституту – завжди народжувала adeptів різного ідейно-політичного забарвлення. Студентська молодь за сторіччя трансформувалася від напівприхованого декларування морально-ідейних переживань до відкритого демонстрування своїх політичних переконань і спроб їх активного практичного застосування. Одним із перших ніжинських студентів, що “пішли у владу” був І.Д. Ковалевський – щирий український патріот, представник у регіоні від Центральної Ради.

Останнє йому коштувало навчання в інституті, оскільки восени 1917 р. за фактом обіймання цієї посади на нього було заведено карну справу – за перевищення влади, непідкорення владі та незаконний арешт згідно Карного уложення Російської імперії 1903 р. (як би не парадоксально звучало – вже за іншої влади!). Справа тягнулася аж до весни 1918 р., коли апеляцією опікувалися судові інстанції за гетьманату П.В. Скоропадського і чим остаточно скінчилася – допоки нез'ясовано. Невідома допоки й подальша доля самого фігуранта цієї справи.

Народився І.Д. Ковалевський у слободі Савинець Ізюмського повіту Харківської губернії. Його батько й дід були священниками, він також навчався в духовній семінарії, але після закінчення 4 класу надав перевагу навчанням в Ніжині (решта 4 дітей цієї сім'ї також отримали гарну і також недуховну освіту: старші Зоя та В'ячеслав – у Харківському вищому жіночому медичному інституті й Казанському ветеринарному інституті відповідно, молодші – натоді отримували початкову й середню освіту). З 1915 р. І.Д. Ковалевський встиг закінчити лише два курси історико-філологічного інституту, коли поринув у вир української революції.

Наприкінці січня 2010 р. виповниться 115 років від дня народження І.Д. Ковалевського. Пропонуємо читачам матеріали щодо його громадської та політичної діяльності впродовж 1917 р., підготовлені до друку професором НДУ імені Миколи Гоголя Григорієм САМОЙЛЕНКОМ.

Студенти Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька не стояли осторонь від подій 1917 р., пов'язаних із відродженням національно-визвольного руху на Ніжинщині. Очолив його студент Іполит Ковалевський. Відповідаючи на закиди своїх опонентів, які доносилися зі сторінок місцевої преси, він, уже тоді комісар Центральної Ради, пояснював їм: “Комісаром я став через те, що цього від мене вимагали виявленість кожного громадянина

стати до робити важкий для рідного краю час і бажання людної Ніжинщини, котрою обрано мене на цю посаду. Ще до перевороту я, склавши руки, не сидів, а потроху готувався до цієї роботи, котру я роблю після перевороту”.

Своє політичне кредо І. Ковалевський виклав у місцевій пресі: “Що несе новий лад українському народові? Чого потрібно добиватися нам? Вся земля повинна належати нам? – ставив він питання і відповідав. – Вся земля повинна належати робочому народові. Це перша наша вимога. Далі у нас українців багато справ, котрі торкаються тільки нашого народу, відомі тільки нам і тільки ми самі можемо добре розібратися в них і добре їх впорядкувати. Тому український народ мусить правити своєю країною сам, а для того – потрібно добиватися автономії України.

Тепер – для того, щоб народ ніколи не загубив тих прав, котрі ми придбали, потрібно, щоб він був освіченим та розумним”.

І. Ковалевський із Л. Іванухою були делегатами Всеукраїнського національного з'їзду в м. Києві. Повернувшись до Ніжина, вони 9 квітня 1917 р. скликали Українське віче, на якому виступили з доповідями. Віче, на якому було 800 чоловік, схвалило рішення послати привітання Центральній Раді й доручити їй особливо дбати про негайну українізацію всіх шкіл тощо. На цьому зібранні було вирішено відновити в місті “Просвіту” – “для захисту і поширення своїх національних інтересів...” Її головою був обраний І. Ковалевський. 16 квітня 1917 р. на Соборній площі в Ніжині була проведена панахида за Т. Шевченком. “На сході зійшов священник. Із усюди неслась хвала новому життю, борцям за волю, хвала Тарасу. Це вперше за кілька сот років всюду залунало прилюдно рідне слово. Несподівано панахида перетворилась в маніфестацію національних почуттів”. Першою ластівкою стало перейменування міського парку з “Миколаївського” на “Шевченківський”. Але питання українізації в Ніжині вирішувалися непросто. Про це свідчить хроніка засідання Міської думи від 14 липня 1917 р., де виступали як прихильники, так і про-тивники націоналістичних ідей. Учбова комісія на полягає провести опитування серед учнів, студентів і батьків про вивчення української мови та вивчення нею. Дума тоді цього питання не вирішила – на заваді став запеклий опір противників українізації. 21 червня 1917 р. у міській пресі було надруковане “Звернення Тимчасового уряду до всіх українців”, у якому говорилося: “Брати українці! Не йдіть загубельним шляхом роздроблення вільної Росії, не відривайтеся від нашої Батьківщини, не розколюйте нашої армії <...> не наносить смертельного удару всій державі та самим собі”.

Саме ці обставини і змусили І. Ковалевського написати брошуру під назвою “Хто ми, що ми і чого хочемо?”, яка була надрукована в Ніжині у 1917 р. У ній автор обґрунтовує право України й українців на автономію, а потім – і самостійну державу.

У газеті “Известия Нежинского общественного комитета” був надрукований “Відкритий лист пану Ковалевському” Михайла Новицького, в якому засуджувалися ідеї незалежності України, поливався брудом і сам І. Ковалевський. Скоро він надав відповідь, у якій відкидав звинувачення, що він як представник української інтелігенції запродав рідний край і народ за шматок гнилої ковбаси і сало: “Не мені докоряйте, Новицький, бо то не наша інтелігенція, бо я ні за сало, ні за шмат ковбаси рідний народ не зраджу, не зміню своєї мови..., – писав І. Ковалевський. – Тоді як Ви давно відіурались від усього рідного, окрім хліба, борщу, пампушок, галушок <...> і всього того, що потрібно Вашому шлункові <...> Взагалі я бачу, що Ви досить часто виявляєте себе профаном...”

Через деякий час І. Ковалевський залишив Ніжин.

